

BIBLIOTEKA

E

8JH-1

K 14.

SHTETIT

GJIROKASTËR

BIBLIOTEKA E NXËNËSIT

ISMAIL KADARE

POEZI

891.983 - 1

SH-1
K14

ISMAIL KADARE

Poezi

33556

Përgatitur për botim nga
Luan Rexhepi dhe
Bahri Nelaj

SHTËPIA BOTUESE E LIBRIT SHKOLLOR

ISMAIL KADARE

1941
K14

Poezi

1941

Redaktor: L. Rexhepi
Korrektor letrar: A. Jupi

Redaktor: L. Rexhepi

Korrektor letrar: A. Jupi

POEZI E PARTISHME, MILITANTE DHE QYTETARE

Poezia jonë e realizmit socialist doli nga lufta partizane me një pasuri dhe me një traditë jo të paktë dhe me autorë të njohur, si: Shevqet Musaraj, Llazar Siliqi, Kolë Jakova, Fatmir Gjata, Andrea Varfi etj., që u bënë shembull për edukimin e brezave letrarë poetikë që do të vinin më vonë. Poezia e Luftës Antifashiste Nacionalçlirimtare u dha poetëve të rinj jo vetëm lëndë, por dhe forca të reja për krijim. Ajo u tregoi se vargjet, kënga mund të shkruhen kudo, ku ka jetë dhe luftë. Përveç kësaj, letërsia jonë futej në gjysmën e dytë të shekullit XX me një bagazh të pasur poetik. Ajo vinte me Naimin, bilbilin dhe këngëtarin e madh të Shqipërisë, me De Radën, romantik përparimtar dhe atdhetar i flaktë, që përdori i pari poemën, me Mjedën, mjeshtër të vargut muzikor, me Çajupin patriot, satirëtherës, me Migjenin, këngëtar i revoltave shoqërore etj.

Kjo traditë kaq e pasur nuk kishte as më të voglin dyshim që do të luante një rol të madh në edukimin e poetëve të rinj. Ndërkaq, revolucioni ynë popullor me fitoret e pandërprera që korrte po bëhej çdo ditë e më tepër frymëzim i një brezi të ardhshëm poetësh, që i filluan ligjërimet e para poetike rreth viteve '50. Ndonëse ende të rinj, te këta poetë spikati qysh në fillim dëshira dhe vullneti për të rrahur në poezinë e tyre tema të rëndësishme dhe probleme të mprehta. Nga këto fillime poetike ne jemi në gjendje të përcaktojmë saktë rrugën që ata morën si poetë këngëtarë të jetës së re që solli liria. Krahas luftës për ndërtimin e bazës ekonomike të socializmit, pjestarë të së cilës ishin dhe këta të rinj, disa prej tyre nxënës shkollash dhe më vonë poetë të shquar të Shqipërisë socialiste, Partia hodhi parrullën për edukimin e njeriut tonë të ri, nxori detyra për letërsinë dhe artet, që ato të ishin në gjendje t'i përgjigjeshin dhe të pasqyronin vrullin e masave për ndërtimin e Shqipërisë së re. Ndër këta nxënës të rinj, tani poetë të njohur, që krijimet e para ia drejtonin gazetës «Zëri i Rinisë» dhe «Drita», shquheshin: Dritëro Agolli, Ismail Kadare, Fatos Arapi etj.

Ismail Kadare i takon brezit të poetëve që bënë përpjekjet e para për të shprehur edhe nga ana e formës artistike horet e reja që kish marrë dhe po merrte jeta jonë e re socialiste. Që në fillim ne shohim te poeti i ri, Ismail Kadare, një prirje për një poezi qytetare, poezi militante me përmbajtje të thellë socialiste. Kjo është edhe arsyeja që poezitë e këtij autori, megjithëse kanë rreth njëzet-tridhjet vjet që janë botuar, ruajnë

freskinë dhe aktualitetin edhe në ditët tona. Nuk ka vlerësim më të madh për një vepër arti, kur ajo i bën ballë kohës dhe historisë. Po të kujtojmë poemën e njohur «Përse mendohen këto male» ne bindemi menjëherë se ajo jo vetëm ka luajtur një rol të madh për edukimin ideoartistik të brezave të rinj, por dhe do ta luajë atë dhe në të ardhmen. Kjo gjë flet më së miri për suksesin e poezisë së Ismail Kadaresë. Kudo që të shikosh vëllimet e botuara nga poeti e gjejmë një gjë të tillë. Shpjegimi i këtij sukcesi gjendet në atë cilësi të poezisë së tij, që ajo rrok hove të mëdha, përshkohet nga një tendenciozitet i thellë klasor, që flasin qartë për bindjet poetike të autorit.

Në përgjithësi poezia e autorit sjell gjithmonë diçka të re, në mënyrë të veçantë në sferën e poezisë qytetare me përmbajtje të theksuar politike. Këtë poeti e ka bërë mishin dhe gjakun e gjithë veprës së tij letrare, madje dhe temat intime e ato shoqëroret janë shpesh të gërshetuara me probleme politike. Autorin gjithnjë e kanë rrëmbyer temat madhore qofshin të marra nga historia, qofshin nga jeta për ndërtimin e socializmit. Të gjitha këto ai i ka trajtuar me syrin e shkrimtarit militant, të qytetarit të ndershëm që nuk e ze gjumi për fatet e atdheut dhe të revolucionit.

Problematika e pasur e poezisë së I. Kadaresë e bën këtë poezi që ajo t'u qëndrojë kohës dhe kërkesave të poezisë së sotme të realizmit socialist. Ajo i ngjan një fushe të gjerë, mbushur me lule nga të gjitha llojet, siç është vetë jeta jonë socialiste. Nuk ka dukuri shoqërore që të mos bëhet

pjesë e kësaj poezie, ajo është e ndjeshme ndaj çdo shfaqjeje e problematike shoqërore.

Në themel të kësaj poezie është lufta dhe puna e popullit tonë nën udhëheqjen e Partisë për ndërtimin e jetës së re socialiste. Ajo sjell vrullin revolucionar të masave në këtë luftë heroike të popullit dhe të Partisë sonë, që në kushtet e bllokadës së egër imperialiste e revizioniste po çajne gjithmonë përpara, duke u mbështetur fuqimisht në forcat tona. Poezia e tij është e ndjeshme ndaj të gjitha përparimeve në fushën e industrializimit socialist të vendit. Le të kujtojmë këtu poemën «*Ëndërr industriale*». Poetit i ngrohet zemra dhe i bëhet mal kur sheh se njeriu ynë i ri është hedhur në këtë aksion ndërtimtar dhe rritet, kalitet dhe edukohet nga dita në ditë në luftë dhe në punë. Poezia e tij bëhet gjithnjë më e fortë dhe më shprehëse, kur poeti pasqyron vrullin revolucionar dhe heroizmin e këtij njeriu, që është vepra më e mrekullueshme e Partisë sonë të lavdishme.

Tema më e dashur për poetin ka qenë dhe mbetet tema e madhe e qëndresës së popullit tonë në shekuj dhe në epokën e ndritur të PPSH. Lufta e madhe që bën PPSH dhe gjithë populli ynë kundër revizionizmit dhe imperializmit është, gjithashtu, një nga temat më të parapëlqyera të këtij autori (le të kujtojmë romanin «*Dimri i madh*» etj.).

Një veçori dalluese e poetit është puna këmbëngulëse në kërkim të vargut dhe të mjeteve shprehëse poetike.

Qysh në moshën 19 vjeçare poeti botoi vëllimin e parë poetik «*Ëndërrimet djaloshare*». Në këtë vëllim vjen e freskët atmosfera e hareshme

dhe optimiste që karakterizonte rininë tonë, që ish hedhur në aksione madhështore, të cilët do t'ia ndryshonin faqen atdheut. Lirizmi plot dritë dhe frymëzimi i vetëvetishëm e i ndërgjegjshëm ishin karakteristikat e vjershave të para të këtij vëllimi. Ky libër me të drejtë tërhoqi vemendjen e lexuesve dhe të kritikës, sepse sillte mbresa të freskëta nga jeta, kishte një figuracion të pasur. Te ky shkrimtar i ri shohim edhe punën e madhe këmbëngulëse për të njohur e studiuar tërë traditën tonë poetike, në mënyrë të veçantë poetët e mëdhenj: Naimin, De Radën, Mjedën, Migjenin etj. Te kjo traditë e pasur poeti gjeti dhe stilin e tij poetik që do të shkëlqejë më vonë me një individualizëm të veçantë. Dy vjet më vonë u botua vëllimi «Ëndërrimet» që për nga tematika nuk ndryshon shumë nga i pari dhe mund të cilësohej si një vazhdim i tij. Ajo që spikat në këtë vëllim është rritja e nivelit dhe të pjekurisë artistike. Tani kemi të bëjmë me poetin që punon me ngulm për formimin dhe kristalizimin e individualitetit të tij artistik dhe që shkëputet nga ndonjë ndikim i poetëve të tjerë. Në këtë vëllim dalin të kristalizuara qart dhe pastër, ëndërrat e brezit të ri, romantizmi rinor, optimizmi dhe hovi revolucionar i rinisë sonë për ta bërë atdheun më të bukur e më të lulëzuar. Këtu kemi të bëjmë me një diapazon më të gjërë poetik e problematik. Heroin lirik të këtij vëllimi e gjejmë kudo, por të ndryshuar e të burrëruar, ai është bërë më qytetar, më i thellë në vështrimin e jetës dhe të kërkesave ndaj saj. Kështu, fillojnë e marrin udhë temat e mëdha. Tani kemi të bëjmë jo më me një djalosh që ka dëshirë të

skicojë e të bëjë konture të përgjithshme poetike, por me një poet të pjekur, që fillon të zgjerojë gamën tematike, gjithashtu, fillon të thellojë përmbajtjen e krijimeve të tij. Dhe këtë formim ai e arriti duke u shkrirë e bërë njësh me jetën socialiste, që bëhej më e bukur nga dita në ditë.

Procesi i formimit poetik i Ismail Kadaresë nuk deshi ndonjë kohë shumë të gjatë. Këtë, poeti e arriti shumë shpejt në sajë të një pune të madhe dhe të kujdesshme. Botimi i vëllimit poetik «*Shekulli im*» shënoi një etapë krejtësisht të re në tërë krijimtarinë e tij. Këtu kemi të bëjmë me poetin e ri, që e thotë hapur e pa ndrojtje fjalën e tij, i cili këndon si këngëtar që i ka kaluar provat e vështira; ai tani është i sigurt për çka shkruan, por ndjen dhe kënaqësinë e veçorive novatore, që po sillte me vete poezia e tij. Pas këtij formimi të individualitetit të tij poetik I. Kadare na jep vëllime të tjera poetike, si: «*Përse mendohen këto male*» (1964), «*Motive me diell*» (1968) dhe «*Koha*» (1976), ku janë përmbledhur dhe mjaft poema të reja. Po kësaj periudhe i përkasin edhe botimet e romaneve, tashmë të njohur, si: «*Gjenerali i ushtrisë së vdekur*», «*Dasma*», «*Kështjella*», «*Kronikë në gur*», «*Dimri i madh*», «*Nëntori i një kryeqyteti*», vëllimet me novela «*Emblema e dikurshme*», «*Ura me tri harqe*», «*Gjakftohtësia*», librát me esé «*Autobiografia e popullit në vargje*» dhe tani së fundi romani «*Gjakftohtësia*». Tek e sheh këtë prodhimtari mëndja menjëherë të vete te puna e madhe e këmbëngulëse që bën ai. Bindesh se talenti nuk është vetëm një dhunti natyrore, dhe nuk lulëzon kurrë pa një punë këmbëngulëse.

Vëllimet poetike që u botuan në vitet '60 e këtej shquhen në shumë drejtime si nga ana e mjeshhtërisë poetike, ashtu dhe nga tematika e gjerë. Në to ne gjejmë ndonjëherë dhe temat e prozës së tij, gjë që tregon se poeti gjithnjë rrëmon në atë që ka krijuar, në atë që ka thënë, duke na i dhënë në një mënyrë krejt të re, dëshmi kjo e talentit të tij. Ato me një vështrim të vëmendshëm të krijojnë poemën e madhe epike të qëndresës së popullit tonë. Poezia e këtyre vëllimeve vjen e freskët dhe e begatë në figuracion. Ato tregojnë se poeti është me të vërtetë mjeshtër i metaforave, i krahasimeve, i simboleve dhe i figurave të tjera artistike. Në to gjejmë jetën e gjallë të popullit tonë ndër shekuj. Kjo jetë na vjen e virgjër, luftarake e dinamike, siç ka qenë dhe siç është në të vërtetë. Tonet epike gërshetohen në mënyrë origjinale dhe organike me hovet lirike edhe të vetë heroit lirik. Vëllimi «Përse mendohen këto male» dhe «Motive me diell» sjellin te lexuesi erën e bërutit dhe të djersës që e vaditën dhe e vaditin tokën tonë. Para nesh poeti sjell historinë edhe qëndresën në çaste kyçe për fatet e popullit. Këto çaste qëndrojnë si copa graniti në ndërtesën e madhe poetike të I. Kadarese. Në këto vëllime spikat qartësia politike, botëkuptimi revolucionar marksist-leninist, që është gërshetuar dhe me talentin dhe mjeshtërinë poetike të autorit.

Duke u futur shtigjeve të reja poetike, duke kërkuar si novator i vërtetë, brenda traditës sonë poetike, ai pasuroi gjuhën e poezisë dhe konsolidoi individualitetin e tij artistik. E rëndësishme në poezinë e tij është se poeti kap atë që është e re

dhe përparimtare në shoqërinë tonë, duke ia nënshtruar një përparimi me shije të lartë artistike. Ai ka ditur të plotësojë kërkesat e kohës për një poezi militante me frymë e tingëllime aktuale, kombëtare e popullore. Ai nuk është kapur pas vögëlsirave, por pas temës së madhe. Në këto dy vëllime gjejmë dhe dy nga poemat më të mirat e poetit dhe të tërë poezisë sonë të realizmit socialist: «Shqiponjat fluturojnë lart» dhe «Përse mendohen këto male». Te poema «Përse mendohen këto male» rrihen problemet e mëdha të kohës dhe zbulohen, me një ngjyrë të veçantë poetike, thelbi i ngjarjeve të rëndësishme që përshkonin jetën e vendit, entuziazmin dhe optimizmin patriotik revolucionar të popullit tonë, besimi i patundur që njerëzit tanë shfaqën përballë vështirësive të reja, që erdhën si rezultat i tradhëtisë së revolucionit dhe socializmit nga Bashkimi Sovjetik, si dhe i presioneve dhe bllokadës ndaj vendit tonë. Njëpëmjet simboleve dhe metaforave ai nxjerr në pah papërkulshmërinë e popullit tonë në këto tallaze e tramundana të kohës. Ndërsa poema «Shqiponjat fluturojnë lart» i kushtohet arkitektes së jetës sonë, Partisë së Punës. Ideja se formimi i Partisë ishte një domosdoshmëri objektive, që buronte nga realiteti ynë del e plotë dhe e qartë. Krijimi i Partisë ishte fryt i pjekjes së tërë kushteve historiko-shoqërore të vendit për të gjetur rrugën e lirisë dhe të jetës së lumtur. Figura e Partisë shfaqet në Poemë në lidhje të ngushtë me fatet e vendit dhe të popullit. Përsiatjet mbi të kaluarën historike të vendit tonë e bënë poetin të hyjë thellë në indet e historisë dhe kështu, ai arriti ta japë krijimin

e Partisë si një domosdoshmëri historike. Vetë titulli i poemës është më se domethënëse: *Shqiponjat do të fluturojnë gjithnjë lart në qiellin e Shqipërisë socialiste, se kanë Partinë shqipe të sprovuar në tallaze e furtuna.*

Te «Motivet me diell» spikat dhe lufta kundër revizionizmit nëpërmjet poezisë së bukur «Kali i Trojës». Krahasimi i revizionizmit me «kalin e drunjtë», si simbol i tradhëtisë, u përshtatet plotësisht tradhëtarëve të çështjes së socializmit. Te kjo poezi ne gjejmë dhe frymën internacionaliste që karakterizon në përgjithësi poezinë e Ismail Kadarese. Poeti shpreh ndjenjat dhe mendimet e tërë popullit të tij, kur shprehet se popujt duhet të ruhen nga «Kali i Trojës», dhe duhet të rrinë gjithnjë zgjuar.

Po në këtë vëllim shohim të rrihen dhe motive që kanë të bëjnë me zhvillimin ekonomik të vendit në rrugën e socializmit, në të materializohen vendimet e Partisë, si p.sh. në poezinë «Fjalim para tokave të reja» apo «Motive për elektrifikimin e përgjithshëm të Shqipërisë». Autori nuk qëndron indiferent dhe ndaj problemeve shoqërore, në mënyrë të veçantë objekt i poezisë së tij bëhen lufta që bën populli dhe Partia kundër zakoneve prapanike.

Heroizmi masiv i popullit tonë dhe i masave tona punonjëse ze vendin kryesor në tërë poezinë e autorit. Këtë heroizëm poeti e jep në kuptimin thellësisht revolucionar të këtij tipari dallues të moralit të njerëzve tanë, që çdo gjë ia kushtojnë çështjes së Partisë dhe të socializmit. E tillë është poezia e bukur kushtuar fillërojtësit Ndue Llesh De-

da që ra heroikisht në krye të detyrës për të siguar ndërlidhjen mes krahinave të Shqipërisë, apo akti heroik i aviatorit Niko Hoxha. Në këto dhe në të tjera del qartë se njeriu ynë i ri, ndër-tues i socializmit, është i aftë të çojë vendin më përpara për të mbrojtur fitoret që ka arritur.

Pas një pushimi gati prej tetë vjetësh, për arsye të angazhimit në gjininë e prozës, poeti i dha lexuesit vëllimin e ri me titull «Koha». Te ky vëllim poetik, që i kushtohet kryesisht kohës sonë, shquhet puna këmbëngulëse për të depërtuar në thelb të proceseve shoqërore, në periudhat kyçe e të mëdha historike, qofshin këto kombëtare apo ndërkombëtare. Nga ky depërtim në jetë dhe në histori poeti del me një mendim filozofik të pjekur dhe përparimtar e luftarak, duke afirmuar të renë revolucionare e socialiste. Duke pasur parasysh këto të vërteta e fakte historike, në vargjet e tij, si nëpër damarët e vetë historisë dhe të jetës vërshon i pandalshëm vrulli i kohrave shqipëtare, ecja plot vrull dhe dinamizëm përpara drejt majave më të larta të zhvillimit në vendin tonë. Në poezi vërshojnë si mendimi i gjallë e revolucionar, ashtu dhe ndjenjat e bukura e të pastra, që lindin bashkë me botën e re.

Koha nuk i intereson poetit vetëm si nocion filozofik, por si nocion që lidhet ngushtë me fatet e atdheut të tij, me të shkuarën dhe të ardhmen. Edhe te ky vëllim spikat patosi i papërkulshmërisë dhe i qëndresës heroike të popullit tonë. Kjo veçori përbën dhe indin kryesor të tërë poezisë së poetit.

Problemet e mprehta që duken në jetë poeti

i kap dhe i trajton të kapura me syrin e së sotmes dhe të së ardhmes. Të tilla janë problemet e luftës kundër shfaqjeve të huaja dhe detyrat që nxori Plenumi IV i KQ të PPSH i vitit 1973 për luftën kundër tyre. Poezi të tilla, si: «Mësueset e fshatit» dhe «Shpjegim për librat e Besianës së vogël», «Lulemollët» e shumë të tjera, tregojnë për mprehtësinë e penës së poetit.

Edhe ky vëllim, si të tjerët shquhet për një figuracion të guximshëm poetik. Arti i tij është një art realist, që mbështetet në parimet themelore të realizmit socialist. Poezia e tij është e fortë, aq sa e bukur dhe lirike, aq edhe e mprehtë politike, me proporcione të mëdha mendimesh e idesh. Ajo shquhet për artin e gdhendur dhe harmonik, pak i rreptë dhe epik, si vetë temat që trajtohen.

Në këtë vëllim janë zgjedhur një pjesë e vogël nga krijimtaria e poetit me qëllim që ato t'i shërbejnë nxënësit, nga njëra anë si shembuj të rrugës poetike të autorit dhe, nga ana tjetër, si një ndihmë dhe përvojë poetike në rrugën e krijesve të rinj letrarë, që dalin nga të gjitha sferat e jetës sonë dhe nga gjiri i rinisë sonë shkollore.

PARTIA IME

Atë që dot s'ma jepte kush,
Partia ime, ti ma dhe.
Nj'armatë shokësh sup më sup,
më madhështoren përmbi dhe.

Me mijëra zemra që janë lidhur,
si enë komunikuese varg.
Në dejtë e mi me anë të tyre,
seç rrjedh ky gjaku yt i madh.

Dhe ja, po ndiej si gjaku yt,
me puls të njëjtë rreh në damarë.
Që nga m'i thjeshti komunist,
e gjer te Sekretari' i Parë.

Të vjetrit shpesh hyjnitë i kanë
me shumë flatra, sy e vesh.
Unë qesh me perënditë indiane,
me perënditë greke qesh.

Me sistem zemrash lidhur bashkë,
që ti, Partia jonë, na dhe.
M'i thjeshti komunist në radhë,
ngrihet mbi qindra Promete.

Se s'ka më mrekulli të madhe
që në komunë kështu të jesh.
Që në trup tënd gëzim e halle,
të mijëra shokëve të kesh.

Të ngjitet nga punëtori i vjetër,
te burri i shtetit një merak
ose të zbresë nga burri i shtetit,
qederi i madh te bujku plak.

Dhe mua gjumi mos më marrë
për farën që në fushë s'mbiu.
Për librin tim të keq fshatari
të kthehet njëzet herë në brinjë.

Të ndiesh Parti, si gjaku yt
me puls të njëjtë rreh në damarë.
Që nga m'i thjeshti komunist
e gjer te Sekretar i Parë.

Unë qesh me perënditë indiane,
me perënditë greke qesh.
Me ty unë jam i lartë si malet,
pa ty, në çast si gogla vdes.

Me ty dhe dhembja më e thekshme
ka vlerë më shumë se një gëzim.
Me ty do t'isha i pavdekshëm
dhe sikur t'isha anonim.

STATUJA PA KRAHË...

1.

Nga thellësitë e tokës u nxorën statujat.
Statuja të bardha,
në shekullin I
të groposura,
nga duart vigane të kohërave
të varrosura.

Statujat shkundën pluhurin nga supet e mermerta,
me sy të çuditur, të përgjumur,
sikur thoshin:

— Sa kemi fjetur!

Sikur pyesnin:

— Ku jemi?

Sikur u përgjigjeshin:

— Në shekullin, XX

2.

Nga thellësitë e tokës u nxorën statujat.
Një luftë e tmerrshme i përmbysi me rrëmuje,
dikur, në shekullin I,
dhe koha me pluhur ua mbuloi varrë.
Statuja të ngritura nga varri,
statuja të çuditura
fare.
Sikur diç duan të thonë me gjuhën e mermertë,
i mahniti statujat
shekulli XX.

3.

Pranë,
puse vajguri çohen të larta,
punojnë të çuditshmit njerëz
me emrin shqiptarë.
Të tillë botë statujat s'kanë parë,
as në ëndërrat e tyre të bardha.
Statujat të dashuruara
janë.
Por statujat duar
s'kanë,
ndaj vetëm vështrojnë pikëlluar
statujat pa duar.
Pikëllim i mermertë,
sy të trishtë,
përpara aparate
turistësh.

U kujtohet statujave ajo ditë e ngrysur,
kur lufta përdhe me ulërime i përmbysi,
statujat me duar të prera,
me vinça nga harrimi të nxjerra.
Ne, njerëzit e këtij shekulli,
s'do lëmë që ju prapë të varroseni,
nga atomi s'do të groposeni,
s'do përmbyseni varresh të ftohura,
statuja me duar të thyera,
invalide të kohërave.

IKJA E MOISI GOLEMIT

1

Kjo rruga përdridhet
si gjarpër i zi.
Për ku po vrapon,
gjeneral Moisi?
Pelerinën era
ta ngre me tallaz.
Gjeneral Moisi.
Pluhur shumë lë pas.

2

Kali përpin udhët,
muzgu bie ngadalë.
Pse të dridhet freri
dorës, gjeneral?

Leshrat gjithë pluhur
të godasin sytë.
Mbi boshllëk të syve
balli i ftohtë i yt.

3

Mbrëmja hesht mbi udhët.
Larg zjarre çobenjsh.
Gjeneral Moisi,
përse shpatën xhvesh?
Rruga është e shkretët,
troku natën mbush.
Veç ndërgjegjes sate
prapa s'të ndjek kush.

4

Ik e ik përpara
mbrëmja nxin dhe nxin.
I ndërgjegjes troku
prapa oshëtin.
Kalin tënd për freri
ajo seç ta ze,
ti në vrap e sipër
shpatën vrulltas ngre.

5

Moisi, ndërgjegjes,
vallë si i re?
Ajo erret, bie

mbytur, gjak përdhe.
Larg dy-tri shkëndija
patkonj shkrepëtit.
Ndan'udhës së Madhe
ndërgjegja jep shpirt.

6

Kali i egërsuar
s'lë pas tym, po re.
Qetësi pas teje.
Ajo mbet atje.
Mbi gropat e udhës
si mbi plagë trokon.
Rrafshira të zymta.
Muzg i vjeshtës së vonë.

7

Ik, e ik, e zezë
rruga-shkretëti.
O, ç'e tmerrshme
është kjo qetësi.
Trok i tradhtisë
natën mbyt e mbush
kokën pas ç'e kthen,
prapa s'të ndjek kush.

8

Rrotull një boshllëk
shtrihet nënë re.
Toka është veç baltë,

por jo më atdhe.
Toka si vejushe
hoqi çdo stoli.
Vdiq atdheu, mbet balta,
nën trokun e zi.

9

Qindra vjet shkuan,
ti lëviz si ankth.
Dimëron në qiej,
por dheu s'të qas.
Në kalldrëme shekujsh
troku yt i zi,
Moisi Golemëve,
gjeneral Moj-Zi.

BALADA E ZHVARRIMIT

Dhe u sulën përsëri osmanët,
trok i kuajve ngrij pluhur, re.
Ulërinin rrugëve nën tufane:
Ku është varri i xhindit «Skenderbe».

Fushat tona nën ta vajtonin,
Qielli ynë i bukur mbante zi.
Ndërsa kuajt përmbi dhe trokonin
nën dhe heroi kish agoni.

Dhe e gjetën varrin te një kishë,
shpatat e gërmuan dhenë e zi.
Eshtrat jashtë i nxorën porsì bishat,
midis tyre i ndanë si hajmali.

Sipas gradave i ndanë eshtrat
gjokseve i varën dhe pastaj,
duke tundur hajmalitë e tmerrshme
ikën nën një dajre, nën një vaj.

...Rrugëve pa fund, betejash humbur,
u shpërndanë eshtrat e heroit,
drejt veriut tutje, drejt Danubit,
ndanë brigjeve ku lufta shkoi.

Ranë jenicerët nëpër botë.
Prapa luftërash ngelnin gjithnjë
Varre, varre me një çallmë te koka
dhe ca shkronja arabe, e asgjë më.

Edhe eshtrat e heroit vrapuan,
u varrosën bashkë me ata
rrëzave, kështjellave ku shkuan,
në Ballkan a në Çanak-Kala.

Ku është dorë e tij e ku janë brinjët,
që i rrihte zemra dikur.
Mbi sa varre vallë vështrojnë yjet
të shënuara me nga një gur?

Afër dorës ndoshta rrahin valët,
pranë brinjës ndoshta fryn tufan.
rrotull kafkës heshtur rrinë luanët,
ulërijnë ujqit në Ballkan.

O, siç duket, jo, një varr i vetëm
nuk e mbante trimin brenda dot,
prandaj prapë u sul si erë e rreptë,
fushave të luftës me galop.

Trupi i tij porsi një shi i tmerrshëm
përmbi qindra sheshe luftërash ra.
Tani toka avullon legjenda
nga Ballkani në Çanak-kala.

...Mbi të ndritin yjet e veriut,
ndritin yjet e jugut përmbi të.
Larg shkretëtirash ndodhet Shqipëria
dhe për ne një mall i rëndë e zë.

Atje larg në grykat madhështore
maleve, luginave atje,
rrojnë prapë njerëzit arbërorë.
Ti në gjak të tyre varrin ke,
o i mbeturi pa varr, o Skënderbe!

KËNGA E MILLONAIT

Këngë e mokrave
sonte fund nuk ka.
Ç'heshtje pragut ti,
o, mor millona.
I mendimeve
vargu nuk t'u sos.
Cigare «Diamanti»
ç'po tymos, tymos.

Herë zbardh mielli,
herë mërzia nxin,
gojëhapurin thes
mbushin me mundim.
Kokën grushteve,
të të bjerë, ç'e le.
Po përse, përse,
millona, ti ç'ke.

Derdhet mielli,
miell i bardhë, oh,
martohet në fshat
vajza që ti do.
Do bëjnë me të
pite, bakllava.
Ndaj te pragu ti
heshte, millona.

Këngë e mokrave
sonte mbrëmjen mbush.
Ç'të kujtohet vallë
me kokën në grusht.
Matanë SMT-së
muzgu kaltërosh,
kur puthte dhe
«të dua» të thosh.

E trokashkave
kënga natën vret.
Nesër dasmë ka
në lokalitet.
Do të ngrrejë dolli
një shok i byrosë.
Vetëm ti atje,
millona, s'do shkosh.

Në mes vajzave
s'do të hidhesh ti,
s'do t'i vish ndër mend
Askujt në gosti.
Mes muzikave

s'do dëgjojë kush,
si mulliri yt
sonte natën mbush.

Mes trokashkave
të duket sikur
i gërnetës vaj
mu në gjoks t'u ngul.
Do të hedhë atje
dhëndri një shaka,
qeshje e vjehrrës, ah,
thikë: «ah, ha, ha».

vallen mblesi plak
do ta heqë pastaj.
Shkel opingë e tij.
dashurinë e saj.
Thërresin krushqit «Brom!»
hidhen krushqit «Hop!»
Këpucët mbi gjoks
sikur hapin gropë.

Vetëm nuses ti,
djalo, do t'i dhembsh.
Do t'i mblidhet shpesh
mu në gjoks një lëmsh.
Dorë e bardhë e saj
do hollojë byrek.
Zemra jote e madhe
shtrirë n'ato petë.

Por tek sofa ajo
s'do dyshojë aspak,
mos në miell ti

ke hedhur farmak.
Ta njeh zemrën ty,
o, mor millona,
ndaj nga helmi yt
ajo frikë s'ka.

Ç'po përtypin grurë
nofullat me gur.
Një miell si ky
ti nuk blove kurrë.
Më lehtë zemrën sot
kishe bluar ti.
Qepallat si plumb
Të rëndojnë tani.

Herë nxin mielli,
herë mërzia zbardh.
Thesi ja u mbush,
koka ty t'u var.
Tani mielli i dasmës
mbi supë të ra,
të mbuloi krejt
porsi mjegulla...

Djalo, millona.

S'LINDËM NE PRINCA

1.

Brezi im,
jotja qoftë kjo këngë!
Dhe unë qofsha kudo me ty.
Dhe ne të gjithë të jemi
drurë të mbjellë në udhëkryqet e historisë,
tabela të kuqe përpara kohërave të vështira,
me mbishkrimet:

«Kohëra të shpëtuar».

Ne ta spastrojmë këtë planet
nga prangat, superfuqitë, poshtërimi,
që ju pas nesh, kur të vini,
ato mos t'ju pëlcastin ndënë këmbë
si mina.

Me këtë këngë s'kujtoj se po bëj
tablo apo përgjithësime epike gjithfarë,
me këtë këngë dua vetëm t'i ngaj

shkollarit, që në sallën e postës
një plakë i lutet ngadalë
t'i shkruajë mbi zarf një adresë,
ndoshta adresa e të birit ushtar.

2.

Ne erdhëm në jetë
në kohëra plot duman. . .
Ne erdhëm si ajo nusja e veshur me të bardha
Që pjek në rrugë një funeral vigan

Ne erdhëm si manushaqe të hershme
mbi varrin e ushtarit.
S'lindëm ne princa,
megjithatë
mijëra topa përshëndetën ardhjen tonë,
ish kohë e hekurt, kur në qiej
më shumë bombardonjës
sesa zogj fluturonin.

Dhe qysh atëherë dhe gjer tani
unë zogjve akoma s'ua di emrat mirë,
ne markat e aeroplanëve
atëherë si abecenë dinim!
Nga zhurm'e motorëve i njihnim,
siç duhet të njihnim
zogjtë nga cicërima.

Mëso netve më vonë zoologjinë,
merr diplomën në veterinari...
Zogjtë po nuk erdhën me fëmininë
nuk vijnë më kurrsesi.

Kështu, pra, u rritëm
n'atë kohë të rreptë,
ne të pazogjtë,
aeroplanmëdhenjtë!

3.

Mirëmëngjes, Republikë!
Ndiej frymëmarrjen tënde ritmike.
Tek përkulesh
me syza të zeza
mbi fisat oksidrike.
Mirëdita, Republikë!
Këto tela tensioni të lartë që zgjaten pa kufi,
Që si nuse me tela të stolisin,
janë nervat e tua të nderura,
nervat e tua të hekurta,
Shqipëri.

Mirëmbërëma, Republikë!
Shoh moshatarët
ngjitur mbi shtylla
mbërthejnë llampa
mijëra dhe mijëra,
sikur montojnë
një qiell me yje.

4.

Ka në jug një lumë
që ka tre mijë vjet
që buron nga malet,
që rrjedh nëpër Eneidë,

që rrjedh bile n'Iliadë
e mes mitesh të motshme.
Akeroni i skëterrës,
Bistricë e sotshme.

Mbi këtë lumë vozitën
turma të vdekurish
me qefinë të bardhë.
Me koka të verdha,
të qullura nga shiu,
të ngrira nga era.

Ky lumë, që shekuj mbi valë
shtyu varkën e Karontit,
turbinat do të shtyjë
dhe mbi të: do lëvrijnë,
jo më mijëra shpirtra,
jo miliona elektrone.
Dhe ti, xha Karont,
erdh koha —
në pension.

Braktise varkën e vjetër,
vozite tre mijë vjet,
Se erdh një kohë e madhe,
Xha Karont,
Varkar i lashtë sa bota,
xha Karont,
(Dhe ovullat që u more të vdekurve,
kur i çoje në botën e amëshimit,
depozitoji, xha Karont,
në Sarandë,
në arkën e kursimit!)

Po, o brezi im,
ne kemi punë sot
me Akeronë
dhe Karontë,
Kjo s'është kaq e thjeshtë
sa të shkulësh një fletë
nga e lashta Eneidë.

5.

Eja, ulu këtu,
xha Karont,
o filozof i vdekjes,
ulu të kthejmë një gotë:
Për të gjithë brezat nuk ka pasur
kryqëzor më të tmerrshëm
se varka jote.

Ulu dhe më trego
për miliardet e shpirtrave,
që transportove në atë botë,
për skllëverit, gratë e bukura, zyrtarët,
heronjtë, kuzhinierët, carët.
Tregomë,
si me kujën
e erërave përzihej
kuja e tyre
mes rrëmujës
së ujërave,
që rrokulliseshin
rrokopujë.

I frikshëm tregimi yt, Karont,
i frikshëm dhe i madh;
me këto shpatulla,
duke lëvizur lopatat,
ke tërhequr
një botë të tërë të vjetër
drejt vdekjes.
Po tani më dëgjo mua, xha Karont,
të të tregoj diçka
nga bota jonë e të gjallëve.
Të tregoj për brezin tim,
që varkën tënde
do ta copëtojë rrëzë maleve;
të tregoj për brezin tonë,
që, mbi tryezë, ku pleqtë lozin dominonë,
në vend të 4-3-shit
harushën e madhe mund të zbresë!
Se ka një forcë të madhe
sot Shqipëria,
q'u shtohet maleve, stuhive, krenarive
të saj.
Forca e re:
Partia!

6.

Popujt
janë si anije të mëdha.
Në det të historisë qëllonte që shtrëngatat
u thyenin direkt,
i zhytnin në errësirat si nata.
Partia

ishte periskopi,
që nga errësi
përgjonte horizontet
dhe vendoste:

Këtu

do të dalim mbi ujëra prapë!

Si gjeni i detit,
prej ngjyrës së stërkalave
Partia dallon e para
erërat si fryjnë.

Forcën, drejtimin dhe njëlmësinë e valëve,
nga grumbullimi sipër saj i reve
dallon stuhinë,
Si shkëmbinj të nënujshëm nën vete
zbulon tradhtinë.

7.

Këtë tokë të sigurt, që quhet atdhe,
na e lanë brezat që ikën,
që ne të tjerëve t'ua lëmë
kaq sa e gjetëm,
më pak asnjë pëllëmbë!
Atdheu im shtatlartë,
plot muskuj, pa bark e dhjamë,
fytyrëhequri, burrërori,
shamikuqi,
i pathyeshmi,
madhështori.

Kur mbreti Genc, i kërrusur,
karrocën tërhiqte nën Harkun e Triumfit
të Romës krenare,

u nxinë nga turpi këto male,
u nxinë, po s'u dhanë,
u mbështollën me mjegulla,
nga uria
Rrufetë hanin,
dhe prisnin që trupi të lahej,
Këto male të shkreta.

O Hark i Triumfit të Romës,
nën këmbët e tua të gjymtuara
tani enden turistët e huaj.
Si mund të kalonte atdheu im shtatlartë
nën kubenë tënde,
më thuaj?!

Harqe triumfi,
ëndërrime të përkulura
mbi koka të ulura.
harqe triumfi,
projekte zgjedhash
mbi zverqe të skuqura
Nga plagë të tmerrshme.

Harqe triumfi,
sy të shqyer tiranësh
mbi trupa të mundura!
u shembët ju,
por mbetën në botë
popujt
dhe malet e patundura!

Dëgjoj në qetësi të natës mbretin Genc
fatkeq.

Se si drejt errësirës dhe harrimit
atë karrocë turpi përjetë tërheq,
I munduri, i vetmuari mbreti-Genç!

Ne
rrugë të tjera çajmë,
të pathyer,
me një lëvizje bërrylash
çdo hark triumfi të huaj përlejme,
nderin e atdheut
Më lart se këto male e mbajmë!

8.

Ti, brezi im,
brezi i mezit
i shekullit XX,
vezme me plumba
e shekullit XX.
Lufta mbi kurmin tënd
s'do të kalojë,
rrezet radioaktive
ëndrrat nuk do t'i përvëlojnë.
Telat e llogoreve

Kapotën s'do ta shpojne,
armiku këndeje s'kalon.
Një pengesë të madhe do ngrejmë
me armë, bajoneta, këngë,
tela hekuri, nerva, ëndrra
pleksur:
në të madhe, të tmerrshme
pengesë.

Prapa armik!
Na njeh?
Jemi ne,
Ne
rrip i mezit,
rrip vezmesh
i shekullit luftëtar.

Minat në s'mjaftofshin,
shpirtrat tanë si mina do vendosim
fushave të pambaruara,
që ti të mos kalosh.
O fusha, të tmerrshme,
me shpirtra të minuara!

Dhe nga metali i shkrirë
në fushat e betejave,
nga metalet e predhave,
të llogoreve, telave
shqyer mbi hone,
gjeneratat
le të ngrejne
monumentin tonë!

9.11.1944

O brezi im,
Kjo mos ndodhtë!
Për pëlcitje atomi
mos u bashkoftë!
Po edhe në ndodhtë kjo,
ne prapë fitimtarë

nga fushat e betejave do të kthehemi
plot flamurë të kuq.
-Dhe fasha të bardha.
Dhe fashat në s'mjaftofshin,
me re do t'i lidhim
plagët e hidhura,
me mjegulla të bardha
do mbështillemi,
Në kaltërsinë e mëngjeseve të bardhme
do të kridhemi,
në gjokset njerëzore drejt nga gjiri
do të hidhemi. i vdekjes

10.

Të shoh, brezi im,
sot ngjitur mbi shtylla,
monton ti llampa
Mijëra dhe mijëra.

Nesër
në qiej ti do të sulesh të pasosur
të shtrosh të ftohtat trase të universit
dhe i pari ndër orbita të vendosësh shenjat:
«Përpara»,
«Zigzag»,
«Kthesë».

Po, o brezi im,
sot nxjerr ti në pension
të lashtin varkar Karont.

Nesër në udhëkryq, mes yjeve, m
trafikun do t'u mësosh perëndive.

Do të digjen semaforët e tu

Në kozmos natë e ditë.

I madh je ti, brezi im,

nesër

Do të gjobosh perënditë.

11.

Në këtë shekull shpejtësish,
më shpejt se Tu-104,
më shpejt se sputnikët në fluturim
fluturojnë vitet e tu,
brezi im.

Fluturojnë vitet e rinisë,
ditët shkunden një nga një,
si pendët e shqiponjave.

Ditët bien si rëra prej balonave,
që më lart balonat të ngjiten
në gji të pafundësisë.

Kështu ikshim një nga një, duke u ngjitur,
duke shpërthyer tavanet plot tym duhani
të klubeve,

ku pijnë aranzhata,
dhe mezi shqiptojnë «Lumumba».

Ne do ikim
jo të kërrusur mbi bastune,
po në sfonde shtyllash tensioni të lartë
do të erremi si silueta
horizonteve të lume.

Ne do t'ikim nga kjo botë si një funeral i vogël
që pjek në udhë një dasmë të pamatë,
Ne do t'ikim
siç hiqen afishet e qullura
Pas një shfaqjeje gjigande, pas mesnate.

KITARISTI

Kokën si shpellë e ka mbështetur mbi kitarë,
gjashtë telat si gjashtë udhë zgjaten në
mugëtirë.

Ç'pe ashtu mbi tela,
që me dorën e madhe
i re rëndë-rëndë
dhe e dëbove prej tyre?

Kë thirre vallë tjetër;
që menjëherë, ja,
ku përgjigj thirrjes sate dhe mbi telat erdhi,
duke shkelur lehtë e ëmbël,
gjersa shkau e ra
në gropën e kitarës
si në një hon të thellë?

Pastaj dora jote mbi telat mbolli lule,
pastaj prej tyre shkundi

fletë të verdha.
Pastaj, për një çast,
të shkretë telat mbetën,
si udha dimërore, ku fryn veç era.

Kitarist,
mos i lër telat të ngrijnë,
shkunde dëborën prej tyre, shkunde,
të mos bëhen telat rrugica të mbyllura,
të jenë telat udhë të pafundme!
Dhe prapë mbi gjashtë telat ai dëbon e thërret
herë trishtimin e madh,
herë harenë e madhe.
Mbi këto gjashtë udhë që e lidhin me jetën
ngrihet kokë e tij si një shpellë krenare.

LOKOMOTIVA

1.

Në bregun e shkëlqyer të detit,
në sfond të bardhë valësh, resh e rrezesh,
pranë pistave të dancit,
ndanë hotelesh e kaltërsish,
lëviz ti ngadalë,
njollë e zezë,
duke rënuar mbi binarët,
e rëndë, e ngrysur lëviz.

Lokomotivë e plazhit, lokomotivë e vjetër.
I çon mysafirët detit,
i heq mysafirë detit.
Prodhuar më 1940 në Essen të Gjermanisë,
ndanë një deti të huaj po i ngrysur
ditët e pleqërisë.

2.

Je lodhur, e plakur,
ofshan, djersin e nxjerr shkumë.
Pas çdo udhe që bën
lodhesh edhe më shumë,
megjithëse tërheq një peshë kaq të lehtë
siç është lumturia...
lokomotiva e zezë, lokomotivë e vjetër.

3.

Pranë një deti të huaj
ç'gëzim vallë të ka mbetur,
veç këto çifte të rinjsh,
këto vajza të shkujdesura,
këta fëmijë që imitojnë zhurmën tënde të vjetër.
Duke të ndjekur pas me britma e të qeshura,
E megjithatë, ti këtu je e huaj,
një plaçkë lufte,
një njollë lufte e zezë
në këtë sfond të kaltër uji e rrezesh.

4.

Si invalidi plak, që në luftëra u sakatos
dhe i gjallë pas luftërave diku mezi u sos.
Dhe i japin pastaj një punë të lehtë,
ashtu dhe ti, lokomotivë e detit,
nga plazhi në qytet shërben tani,
për herë të parë tërheq kaq lumturi,

për herë të parë tërheq gjëra të kthjellta,
kaq gjëra të bardha
mbi trupin e madh, të zi,
lokomotivë e luftës, lokomotivë e ashpër.

5.

Pranë detit të qetë, pranë dallgëve,
të kujtohet rinia kaluar mes flakëve.

Nga njëri skaj i Evropës në tjetrin skaj
nga njëri front në tjetrin front,
duke vrapuar me vërshëllima, sirena e vaj,
nga njëri horizont i ngrysur në tjetrin horizont,
ti suleshe përpara ditë e natë tutje,
duke klithur si shpend i egër,
duke i rënë borisë së luftës,
përmes peizazheve, gërmadhave, reflekseve të
zjarreve,

mes qytetesh, që bijtë ua merrje,
mes miliona duarve, qarjeve,
shtyheshe përpara,
ulërije
sipër shkretëtirës së ndarjeve,
pas vetes
jehonat u lije hapësirave,
trishtimin binarëve.

6.

Nën re, nën shi, nën alarme, nën avione
tërhiqje e tmerrshme
divizione, divizione.

Herë herë,
nën shiun e mërzitur,
përmes gërmadhëve,
ktheheshe bosh nga frontet
vetëm me shpirtrat e ushtarëve.
Me vagonat rresht të lagura nga mjegulla
dhe sipër një hënë ulëritëse.
Ishin shpirtrat e ushtarëve më të rënda se
tanket,
ndaj ti gulçoje e ngrysur.

Ktheheshe trishtueshëm
dhe ulërima jotë ishte më therëse,
dhe ngjaje e gjitha si një kllapi e zezë,
hamall i tmerrshëm i luftës,
lokomotivë e vdekjes.

-7.

Mos endërron prapë të sulesh si veri
rrugëve të luftës
e hekurta shtazë,
tani që mbart e bie kaltërsi,
si invalidi plak,
që si mbarti murtaja në front
tani mbart e bie ujë në dasmë?

Ti, që mbi supe mbajte vdekje, regjimente,
ushtarë,
ndoshta të vjen turp që mban tani në krahë
buzëqeshje vajzash të nxira nga dallgët,

dhe vetja të duket ndoshta si një dado,
që ngre kaliboç nipër të huaj,
lokomotivë e zyrtë, lokomotivë e ashpër.

8.

Ndaj, kur vjen muzgu herë-herë,
kur ti dremit atje në bregun me shkumë,
në mes qetësisë së madhërisme
lëshon ndonjë klithmë,
sikur, trembesh në gjumë.

Dhe me klithmë ndonjë nga shoqet të përgjigjet,
dhe heshtni prapë
në paqën e mbrëmjes sipër shinash,
silueta të mëdha,
në këtë orë të vonë,
ju kap një mërzi e zezë lokomotivash.

Së shpejti do fillojnë anë detit shirat,
do mbyllen plazhet,
do t'ikin kaltërsitë,
gjethet e verdha do fluturojnë sipër shinave,
do të bien ngadalë mbi shpinën e çeliktë,
ti do të rrish pa punë
e vetme në breg të detit,
ujërat do të shkëlqejnë mbi pjesët e rënda
dhe ti do të qash me lotë të fuqishëm
pleqërinë e zezë tënde.

SHOQES QË U MARTUA

S'të erdhi shkesi me qeleshe,
Veshur pas modës ai t'erdh,
Po rrjedh ai nga lloji i shkesëve,
Si macja që nga tigri rrjedh.

Dhe nuk të shitën ty me pare,
Sipas kanunit t'egër, por
i zëvendësoi makina larëse
Dhe i magjishmi televizor.

Qëndisma s'thur, s'ngarkon bucela,
Vjehrra në mbrëmje s'të bërtet...
Ti hap e mbyll bufenë moderne,
Shkon në kafe, shkon në koncert.

Por mund të veshësh minifunde,
Mund të lexosh anglisht nga pak,
Megjithatë në fund të fundit
Ti mbete nuse me duvak.

Kanuni ndërron si ujku qimet,
Por nuk ndryshon esencë e tij.
Ai pranon shumë kompromise,
Një gjë s'pranon, veç dashurinë.

S'të erdhi shkesi me qeleshe,
Me pardesy sezoni erdh,
Po rrjedh ai nga lloji i shkesëve,
Si macja që nga tigri rrjedh.

FILLROJTËSI

Pjetër Llesh Dodës

Sa herë që ngre receptorin e telefonit,
më duket se dorën tënde, Pjetër, kap.

Alo. Është vonë, e di.

Ti ke rënë diku në dëborë, tej një gryke.

Bëj një mundim të fundit, ngreje receptorin
si ushtari i vjetër armën besnike.

Alo.

Por ty dora të ka ngrirë.

ti s'lëviz më.

Ti që gjithmonë përgjigjeshe «Jam këtu»,

tani s'je më asgjëkund,

dhe je kudo.

Kudo, përherë në ecje,

nën telat e gjatë që ikin drejt peizazheve të

shqetësuar,

nën biseda të ngrohta njerëzore, si nën çatinë
më të bukur.

Na ikën e na ikën gjithmonë, të themi «kthehu»
e s'kthehesh,

diku është këputur një fill, një bisedë mbeti
përgjysmë,

ti ngrihesh i bardhë, nga gjiri i dëborës,
dhe shkon ta lidhësh atë që u këput diku.

Ti poshtë, telat lart.

Tela të mbushura me fjalë,

me dashuri, me pritje, me lajme nga tereni.
diku filli është këputur, diku fjalët kanë

ngecur
si një turmë e zhurmshme në një stacion treni,
«Ç'bëhet? Kur do të nisemi? Pse ngecëm?»
Presin që të vish ti, t'i çosh më tutje
Dhe ti po shkon. Fryma të merret. Ecën.

Komitetet e partisë pyesin për të mbjellat,
dikush lajmëron për fejesat e mitura,
për plehun kimik, për hoxhën që e dëbuan,
për autokinemanë që akoma s'ka mbërritur.
Gjithfarë fjalësh e zërash vrapojnë nëpër mal.
Midis zërave dhe furtunës ndihet zëri i meskinit:
«A doli stof terital? Alo, stof terital».

Ti ikën.

Meskinët në kabina dhe dhoma të ngrohta
larg grinden, bëhen nevrikë,

«S'dëgjohet mirë, ç'është kjo punë kështu?»

Centralistet me zërat e mërzitur përmes

çamçakizit
murmuritin me hundë «Alo, alo, alo».

Ti ikën.

Ndoshta një nënë do të flasë me djalin ushtar.
Rri nëna mbi stolin prej druri në sallën e postës.
Salla u boshatis. Është vonë. Po ajo pret.
Ti ecën dhe gjithë peizazhi të duket si një
fletëthirrje telefonike e bardhë

në duart e nënës së ushtarit.

Dëborë vërtitet me ulërimë në mal.

Pesë kilometra, gjashtë, ç'mundim të çash mes
saj,

ndërsa dikush diku trishtohet.

Për një metër e njëzet stof terital.

Ti ecën.

Kthehu, të thonë këmbët, duart, gjymtyrët,
kthehu, na lodhe shumë.

Mbrëmja dhe mali thonë, kthehu.

Qepallat të mbyllen. Të vjen gjumë.

«Natën e mirë, natën e mirë, natën e mirë».

Centralistet u ndërruan. Ç'është kjo «natën e
mirë» kështu?

Se si tingëllon ndryshe,
e çuditshme.

Ti mbajte këmbët.

«Natën e mirë», na the të gjithëve.

Re në dëborë.

Natën e mirë, pra.

Re në kujtesën tonë, në këngën që e kishim
gati si një vig.

Koka e thinjur të lëkundet anash.
Alo.

Tani koha u ngroh.

Mbi varrin tënd ka mbirë bari.

Mbi varrin tënd të mbliidhen shokët,

të ngrenë një shtyllë telefoni të madhe,

një shtyllë me shumë tela dhe izolatorë të bardhë,

ku era të vërshëllejë «Alo, alo».

KALI I TROJËS

Në qetësinë e natës vini veshin,
a nuk dëgjoni që larg një trok të mbytur?
Nga thellësitë e miteve të lashta drejt qyteteve
tona moderne

po trokon e avitet një kalë.
Është Kali i Trojës.

Në hapësirat e shkreta, të përmytura nga drita
e bardhë e hënës,
ndiej patkonjtë e tij si shkelin mbi pellgjet e
zymtë,
mbi shpinat e shekujve shkelin potkonjtë viganë.

Afrohet.

Me zgavrat e drunjta vështron që larg kohën
tonë,
shtëpitë, kullat e radiostacioneve, antenat.
Dhe prapë ecën.

Ecën drejt nesh.

Për se i le gërmadhat e Ilionit, ç'kërkon,
që midis kohërave endesh si sonambul?
S'të mjaftuan zjarret, tempujt, klithmat e Trojës,
S'të mjaftuan qytetet, që hëngre në kohët e
mëvonshme?
(Tani hënë e bardhë, e vdekur mbi to shndrit).

Sa herë ke hingëlluar me atë hingëllimën tënde
të llahtarshme,

kur i shihje si po jepnin shpirt

Nën këmbët e tua?

Dikur dhe ato ishin qytete si gjithë qytetet.

Jetonin. Oxhaqet nxirrnin tym. Vajzat buzë-
qeshnin,

por si mallëkim në horizont u shfaqe ti.

Ata të hapën portat, s'dinin ç'ishe.

Pastaj (o, pastaj) kur flakët përdridheshin,
gjindja ulërinte,

Klithnin «oh, tradhti!», por ishe vonë.

Qytetet dergjeshin përdhe tërë plagë, tymra e
zjarre.

Te jepnin shpirt, ndienin mbi gjoks një peshë,
ca si potkonj të tmerrshëm.

Hapnin sytë me zor.

Mbi gjoks të tyre ti kishe vënë këmbët si një
ankth

dhe po u merrje frymën.

Qyteti vdiste

mbi rrugët, sheshet, trotualet

mbinte bari si qimet mbi një fytyrë të vdekuri.

Ti ikje më tutje,
kërkoje një tjetër.
Përbindësh, me mish qytetesh u mësove.

Ikën. Trak-truk. Fushë e bardhë. Hënë.
Zgavrat prej druri i rrotullon ngado
ja, më tutje në horizont
sinjale, kupole, duken,
udhëkryqe, drita...
Andej drejtohesh.

Kështu gjithmonë endesh, duke kullotur vdekjen.
As lufta, as uria, as murtaja,
nuk kanë ngrënë kaq qytete sa ti,
(Kaq bulevarde, salla postash, teatro, apartamente,
kryqëzime rrugësh, vajza që shpejtojnë në
fabrikë, djem me cigare)

tani kërkon përsëri.

Prapë ke uri.

Barku yt i drunjte s'ngopet kurrë.

Zgavrat e tua të errëta i ke drejtuar mbi ne.

Ngadalë po avitesh. Ndihen potkonj.

Trak-truk me ritëm heksametrik
potkonjtë e tu po ndihen.

Vini veshin!

Në gjumë, përbindësh, dot s'ke për të na gjetur.

Vini veshin! Vini veshin!

Kali i Trojës!

TOPAT E VJETËR TË DURRËSIT

Me tytat e gjata, të nderura sipër detit,
ndryshken në diell e në shi topat mbretërorë.

Ata heshtën atë ditë që duhej të gjëmonin.
Turpi dhe harrimi mbi ta pushon.

Kalimtari i rrallë, q'andej i bie rruga
derdh ujët mbi ta, në orën e muzgut.

ATJE LARG, NË VERI

Atje, në Veri,
atje larg nën retë bojë hiri,
ndodhet një qytet me një emër të tmerrshëm,
të përgjakur.
Shirat bien pareshtur mbi qytetin verior,
Gjakovë,
po, siç duket, nuk e lajnë dot gjakun nga fytyra
e tij.

MOTIVE ME DIELL

Mbi liqenjtë e Lurës po bie mbrëmja.
Muzgu rrjedh nga majat e pishave nëpër
 trungjet e kalbura,
Grumbullohet në pellgje të vogla.
Kullon pastaj nëpër furçën tënde të dridhshme.

Shpejto.
U bë vonë.

Kap ç'të kapësh nga ngjyrat që dridhen e
 fërgëlojnë,
duke ikur plot alarm nga mbrëmja që i ndjek.

Kap motive me diell...
Nëpër furçën tënde kurrë nata mos kulloftë.

FUND VJESHTE

Autobusët urbanë nga periferitë
drejt qendrës mbi xhame sjellin brymën.
Vjeshta si luaneshë krifëverdhe
ruan ditët e fundit nga dimri.

Te vitrinat, te xhamet e kafeve,
kalimtarë të shumtë ka,
në refleksët e flokëve të tua
një nuancë e kuqërremtë ra.

Pranë ditëve të tua të bardha
kalova sot rastësisht.
Ti u trembe? Unë ujk nuk jam,
(as dele nuk jam natyrisht).

Po ti eja, atje të shkojmë,
(pa përfillur fjalët e botës),
Ku nga avulli xhamat e kafeve
ngjajnë si pamje që s'janë në fokus.

N'autobusët urbanë eja,
të shkojmë periferive me brymë.
Të shikojmë si vjeshta krifëverdhe
ruan ditët e fundit nga dimri.

ESITAF BERWALDORJAKINO BOKHA
KONKORDIA ET BANSALIA

Ti e dashurë këq shpirt këte tokë
Më shpirtit shpesh i shpesh me të unë shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë

Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë
Këq shpirtit
Mje dritë

EPITAF PËR AVIATORIN NIKO HOXHA

Ti e deshe kaq shumë këtë tokë.
Në stërvitje shpesh i aviteshe me të tmerrshmen
shpejtësi.
Një ditë
 kaq shumë
 në pikiatë
 iu afrove,
sa ajo zgjati dorën dhe të mori në gji.

MOTIVE PËR ELEKTRIFIKIMIN E PËRGJITHSHËM TË SHQIPËRISË

1.

«Pak dritë, pak dritë...»
Ç'është ky zë i thellë,
kush e ka humbur rrugën buzë humnerave?
Është Migjeni,
kërkon një pishë, vërtitet,
hapat e tij gjëmojnë thellë gropave të poemave.

Pak dritë,
po dritë s'ka,
nata rëndon
mbi udhët, tjegullat e pullazit, mbi fatet,
mbi mërzinë e vajzërisë, plazhet, klithmën e
gjaksit,
mbi këngën e bulkthit, vetminë e shkrimtarit.

2.

Gjeografia ekonomike.

Shqipëria, tabelë.

Kaq grurë, kaq dele, kaq krom, hekur-nikel.

Sa ishte energjia elektrike për frymë?

Ah, mbylle librin dhe hap më mirë dhembjen.

Ashtu siç hanim një herë mish në vit

në dasmë apo në zi.

Ashtu e merrnim

gjithë dozën e elektricitetit të vitit befas

në formën e një rrufeje vdekjeje.

Ky gjënim i shkurtër,

kjo dritë e bardhë

i vetmi elektricitet mbi kaptinën shqiptare.

3.

Ujërat hidhen në male si dhinë e egra,

ne do t'i ndjekim pas,

do t'i zemë përmes shkrepave,

ujërat bien rob në qafat e maleve,

dhe sajohen mjekrat e hidrocentraleve.

Në pjerrësitë e digave shkumë e bardhë,

stërkala, ylberë, lëvizin, rrëshqasin.

Përmes dritës komuniste, mbi betonin e digës

derdhet mjekra vigane e përjetshme e Marksit.

4.

Dhe do të shfaqen kudo majë shtyllave — të
larta,

Grumbuj-grumbuj si zogj,
izolatorët e bardhë,
zogj, që nga stina e komunizmit na kanë ardhur.

5.

Do të bëhet dritë,
s'është bibla që flet.
Është Partia, zëri i saj si gjëmimi
kalon përmes zemrave të popullit si përmes
reproduktorëve,

Rritet e rritet gjithnjë.
(Ç'jehonë madhështore!)

6.

(Dhe kur të shkojë malësori i vogël në teatër,
kur të shohë pjesët e zymta të Shekspirit,
do të thotë me vete:
Natyrisht kaq intriga
të frikshme e të errëta ka pasur në mesjetë,
gjersa s'kishte hidrocentrale
dhe elektricitet!)

VALLJA SHQIPTARE

Tri herë opinga rrahu dheun,
sikur kërkoi leje prej tij.
Pastaj shamia palët ndehu
me qetësi dhe madhështi.

Kështu midis qiellit edhe tokës
vallja u lind, vallja u shpall.
Këmba sinjale i çon tokës
dhe dora qiellit i jep lajm.

Dhe vallja rrokulliset tutje
në kohëra hedhur si hobë,
prilli përsipër i hedh lule,
Dhjetori borën shkund atje.

Valle shqiptare, shenja n'erë.
Ylbere tirqesh tej-tëhu,
Kush ju kërcëu ju njëherë
dhe këmbët rob s'i mbenë te ju.

Kush ra midis vorbullës suaj
dhe s'u përzhit, dhe s'u përflak.
Ju bubullima me opinga,
që nëpër shekuj bridhni varg.

KOHA E POPUJVE

Kur superkafshët dridhnin botën,
njeriu në gjunjë nuk u ul.
Ka pasur vite të mamuthëve,
po kohë të tyre s'pati kurrë.

Me brirë të tmerrshëm e klithma kobi
mbi tokë ata vunë ligjin bishë;
megjithatë ish kohë e njerëzve
dhe ky planet i njerëzve ish.

Nga superpesha u vinte vdekja,
ngecin përbindshat në batak.
Kështu do ngecin supershtetet
në llum të globit pak nga pak.

Dhe kur në të ardhmen do zbulojnë
eshtrat e tyre nëpër botë,
ashtu si eshtrat mamuthore,
që zoologët gjejnë sot.

Kur të zbulojnë konstruktet, dhëmbët,
atë burokratizëm-hata,
ç'heronj, do thonë, kanë qenë
popujt që rrojtën tok me ta.

Ata q'u ngritën përballë tyre,
që u qëndruan trimërisht,
ish kohë e tyre ajo, do thonë,
dhe ky planet i tyre ish.

LULEMOLLËT

Lulemollët nën dritën e Hënës
Bien si brilantë diku.
Ekin qiellit patat e egra
Me pak hënë në krahë gjithashtu.

Për të qenë një mbrëmje e bukur,
Pak gjëra i mjaftojnë, fare pak.
I mjafton një shtresëz hënë,
Si bukës së mëngjesit pak gjalpë.

Për të qenë e bukur kjo udhë,
Ritmi i hapave tona i mjafton.
Ja patat e egra nga krahët
Shkundin hënë pikë-pikë si limon.

Nga dritaret e shtëpive fshatare
Copra lajmesh të TV-së vijnë nga larg.
Për lulet e mollëve po të fliste
Spikerja,

s'do të çuditesha aspak.

N'Evropë jemi vëndi i vetëm,
Që në mbrëmje më parë se gjithshka
Japim lajmet për njerëzit e thjeshtë
Të uzinave dhe fushave të mëdha.

Mbledhin buzët me siguri ish-zotërinjtë:
Uh, ç'lajme pa lezet, «me fshat»,
Ata që më të rëndësishëm se drithërat
Quajnë çdo krim e psikopat.

Pështyj mbi sensacionet e përtej detit,
Mbi «yjtë» e «superyjtë» e gjithë ç'janë,
Të gjithë ata bashkë dinjitetin
E një are me grurë s'e kanë.

Gjithë reklamat e tyre së bashku
S'kanë kaq dritë sa këto lulemollë,
Lulemollët që ndershmërisht bien.
Pa kërkuar asgjë,
nën hapat tanë.

ALPET NË DHJETOR

Ç'eshtë ky vend kështu, këto pllaja me brymë,
me malet sup më sup e kokë më kokë përpykëur?
Ja qielli gri i lartë, mes tij një bubullimë,
si e plagosur ikën, një shpellë të gjejë për të
vdekur.

Hotelet janë larg dhe ne vazhdojmë të ikim,
nën borën që floknajën e saj rrëzon përçark.
Thua se kodrat nisen për në dasmën e Halilit,
thua se brigjet kthejnë nga vdekja e Mujit larg.

Gjithçka është madhështore nën këtë borë
bashkuese,
në përzierjen e maleve dhe të njerëzve epikë.
nën këtë qiell të madh nga shkrepëtima
përshkuar
si nga qerre gjëmonjëse tragjedish antike.

MËSUESET E FSHATIT

Me udhëkryqe, ndan'xhadëve
ditët e shtuna dalin shpesh,
dhe zgjatin dorën nga makinat,
herë dy nga dy, herë veç e veç.

Por shpesh ata që janë brenda
me njëri-tjetrin shkëmbejnë fraza:
«Si shumë pretendime kanë,
mor, shoku Jani, këto vajza».

Dhe janë ata që bëjnë zhurmë,
që kanë për vete dyzet gojë,
që i shkruajnë letër Presidiumit
për një kuzhinë, po t'ju mungojë.

Dhe ato presin makinë tjetër,
atje në rrugë, atje në shi.
Ato, të urtat gjer në dhembje,
të thjeshtat gjer në madhësi.

Te presin, java që kaloi
u rikujtohet si në tym,
klasa me nxënësit, gabimet
q'u përsëritën në hartim.

Në mbrëmje radion dëgjon njëra,
tjetrës ndër mend i vjen sërish
shikimi i fotoreporterit,
q'andëj kaloi rastësisht.

Kohë e fejesës i ka ardhur,
dikujt dhe ndoshta i shkon çdo ditë...
Pluhur i shkumësit, vello e bardhë
i bie mbi supe dhe e trondit.

Po s'ngrenë ato botën në këmbë,
në komitet, në ministri.
Ato të urtat gjer në dhembje,
të thjeshtat gjer në madhështi.

PORTRETI I SKËNDERBEUT

Si ditë e plotë ai shtjellej
me re dhe erë mbi atdhe.
Një emër, Gjergj, e kish si diellin,
tjetrin si hënën, Skënderbe.

Dy brirë dhije kish mbi krye,
emblemë e vjetër e çuditshme,
sikur ta dinte që mes brinjëve
dy perëndorë do të godiste.

Njëzet e katër luftëra bëri,
njëzet e katër vdekje theu.
Çka mangut linte ditën Gjergji,
plotësonte natën Skënderbeu.

Pas vdekjes eshtrat iu ndanë,
në mijëra varre ato u shtrinë.
Gjithçka të shumtë ai e pati,
të vetmen kish veç Shqipërinë.

NISJA E SHQIPTARËVE PËR LUFTË

U nisën për luftë, «bënë tutje»,
pa fjalë të mëdha e pa këngë,
me opingat me xhufka të kuqe
si me zjarre të vegjël mbi këmbë.

Ikën larg që të gjënin armikun.
Çdo armik, në çdo breg, që ta gjesh.
Kaq të thjeshtë luftën e kishin,
sa që «tutje» e quanin thjesht.

Në çdo anë që të ecnin, patjetër
do t'u dilte diku midis shqotës,
ajo ishte për ta pjesë e jetës,
ish përmasa e katërt e botës.

Dhe kur binin në prillea në vjeshtra
nëpër brinja të shtrirë, nëpër lugje,
si me zjarre të vegjël të përjetshëm
era loste me xhufkat e kuqe.

PORTRET MALËSORI TË HERSHËM

Mbi tirqet vijë e zezë
zbret si e zezë vetëtimë,
në brez armën e mbushur
në kokë të zbrazetin qefin.

Kështu është shfaqur në vite
rrafshnaltave gjer në det.
Në brez vdekjen e tjetrit,
në ballë vdekjen e vet.

Kur ndonjë ditë armiku
shfaqej diku në kufi,
kundër tij me të dyja vdekjet
nisej ahëre ai.

NUSET, DHE DASMAT

Të veshur me mjegull
me copëra yjsh,
nuset e krahinave
të Shqipërisë.

Aq të bukura dasmat
n'atë dekor të zi,
sa që dhëndër do ndjeheshe
njëfarësoj gjithësesi.

Si në polenin e luleve,
që spërkat gjithçka,
diçka nga yllësi e nuseve
mbi supe na ra.

Ti trim që rri në shkallë,
pse rri i menduar,
nëneja, që të ka djalë,
s'të lë pa martuar...

Martesë shqiptare,
dashuri e përgjithshme...
Ikte vjeshta e dasmave,
dimri i luftës vinte.

Sa shpejt nxihej ari
mbi stolitë e nuseve,
kur pas marsit të armëve,
Vinte prilli i vejusheve.

Pastaj prapë vinte vjeshta,
Krushqit, vallet, stolitë,
dhe dhëndurët mes tyre
si meteoritë.

Përsëri po rrethim janë mbledhur me a. i. u.

Ja për shembull ky këna është xhakha Homerit,
Për gjatë në shkruantat ky është besazot.
Ky i ka qytet, jo, ato ka ngjërë mace,
Por, me se dritat, ato, qka pane në botë.
Ky mbi kalë është xhakha Don Kishotti, vërtet
i marrë,
Po më vonë jam i sigurt se për të për të ti do të
dash.

Ruse këta janë xhakha Mitjenti me
Naim Frashërin,
Që nën jashtë beut gjithmonë do të mbash.

...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të

...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të

SHpjegim për librat besianës së vogël

...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të
...shprehur me fjalë të

Meqë ti do diçka të grisësh patjetër
Në bibliotekën time,

Po të shpjegoj ç'ka këtu.

Këto libra janë shkruar gjatë shumë e shumë
vjetësh;

Rresht pas rreshti janë mbushur me a, i, u.

Ja për shembull ky këtu është xhaxha Homeri,
Për gjithë ne shkrimtarët ky është babazot.

Ku i ka sytë? Jo, s'ia ka ngrënë macja,

Por, me sa duket, ajo ç'ka parë në botë.

Ky mbi kalë është xhaxhi Don Kishoti, vërtet
i marrë,

Po më vonë jam i sigurt se për të për të ti do të
qash.

Kurse këta janë xhaxhi Migjeni me

Naim Frashërin,

Që nën jastëk besoj gjithmonë do t'i mbash.

(Sikur Zog e sulltan të mos kishte atëherë
Dhe në vend të tyre penicilinë të kishte,
Ata më shumë do të rronin dhe prej tyre së paku
Ca ditë më të bukura në jetë ti do t'i kishe.

Por ti ngul këmbët se diçka, sidoqoftë duhet
grisur,
Në të vërtetë çdo bibliotekë për të grisur ka
diçka,

Ja këtu në qoshe rrinë grumbull ca poetë
hermetikë,

Më duket se njëfarësoj mund të merresh me ta;
Ndërsa ti sa vete rritesh e mëson fjalë,
Ata bëjnë të kundërtën, sa vete i harrojnë ato;
Meqenëse tani për tani ke moshën me ta për t'u
marrë,

Unë hiqem mënjandë...
dhe ti vepro!

GJUHA SHQIPE

Kur në sulm hodhën turqit
hordhitë e pambaruara,
kështjellat e sintaksës
s'i muar, që s'i muar.

Në bedena poemash
popullore mbetën
kufoma divanesh e
kufoma bejtesh.

Kur panë se gjuhës
s'i hodhën dot prangat,
lëshuan drejt saj
gjithfarë merimangash.

Parashtesa e pjesëza
e lidhëza së prapthi,
të bukurën gjuhë
ta bënin lesharapi.

Në përçartje ta kthenin,
në delir, në jerm.
Ishin vite të rënda,
Ishin shekuj plot helm.

Të të bënin ty, donin,
Shqipëri, memece.
Po ja, erdhi Naimi,
si yll mbi ty ecte.

Dorën e zbehtë
mbi ballë ta vuri,
të të hiqte zjarrllëkun
prej të sëmuri.

Dhe vdisnin pjesëzat,
thaheshin merimangat,
ndriste si perlat
poezia e madhe.

Kjo gjuhë, që provoi
Akrepat e shkretëtirës,
ç'do të thotë përçartje
e di, oh, e di mirë.

E di ç'do të thotë
kllapi, hermetizëm,
qoftë e ardhur nga Roma,
qoftë nga Parisi.

Kjo gjuhë martire,
lehonë e përjetshme,
që lindi mes dhembjesh
art të pavdekshëm.

REKUIEM PËR MAJAKOVSKIN

Kam ngrënë në një tryezë me vrasësit e tij
në shtëpinë e pushimit të shkrimtarëve
në Dubulti, në Jaltë.

Buzëqeshnin dhe flisnin për realizmin
socialist,

ndërsa gjaku i tij
skuqte mbi xhamat e makinave,
mbi xhaketat, karriget, rrogat e tyre,
mbi fytyrën kuaqalloshe të Jermillovit kritik.

I binin gjoksit dhe flisnin për realizmin
socialist

në presidiume me stof të kuq,
nën emblema me yll,
ndërsa atë

shtrirë gjërë e gjatë në tokën e zezë
dimri rus e ngrinte,

për ta shkrirë në prill.
Forcë e errët e veshur me rrobe socialiste,

turmë kritikësh zhuxhë, spekulantë,

karrieristë

sulmonin në marshin shekullor të mediokërve;

«Ti ishe i madh, po ne ta hëngrëm kokën».

Po ja, bronzi i tij në sheshin Majakovski
u ngrit dhe i vrenjtur vështroi vitet që vinin.
Pas turmës së vrasësve që i njihte, ai pa
si retë e para të kundërrevolucionit nxinin.

ME POEMË E HARRUAR PËR SHEKULLIN

Dhe poema ime kërkoi të merrte
afekta em t'antur e
Shekulli XX
shokoll i shpëllës, të shpëllës
me ludi të merrshme të merrshme të vjetërora.
a'kuan ca vjetër për të marr një poemë
dhe erdh koha e poemës të bëj remont
Kryetori mbi strolat dhe varjet e shpura
dhe të akolat trolit mbësës në punime
Zhvillohet varjet dhe strola të tëra
i flak
dhe ato bien me gjuhë e rrethime
Kështu dhe të shekullit m
për të tërë do të bëh remont
Unë zhvillohet varjet
ti regjime dhe devot
me vinqat e revolucionave i tyre
nafi përmbashet e zax, nafi shkëlqimtar
me kujtë i flak për gjithnjë

NJË POEMË E PAMBARUAR PËR SHEKULLIN

Shekulli XX,
shekull i shpejtësisë,
me fuqi të tmerrshme ti gjërat i vjetëron,
s'kaluan ca vjet, për ty nisa një poemë
dhe erdh koha që poemës t'i bëj remont.

Kryqet mbi strofat dhe vargjet e shuara
duken si skelat rrotull ndërtesës në punime.
Zhvidhos vargje dhe strofa të tëra,
i flak
dhe ato bien me pluhur e rrapëllimë.

Kështu dhe ti, shekulli im,
botës së tërë do t'i bësh remont.
Unë zhvidhos vargje,
ti regjime dhe qeverira,
me vinçat e revolucioneve i ngre,
mbi gërmadhat e zeza, mbi shkatërrinat,
me kujë i flak përgjithnjë.

Shekulli XX,
qeverira, ultimatume, traktate, tension,
mbështjellë me rripa makinash,
gjyryk vigan i historisë,
tym e avull nxjerr,
vërshëllen e gjëmon.

Si një bari me katër krraba në duar
në horizontet e botës qëndron,
ti, që midis njëzet shekujsh detarë,
për botën do të jesh shekulli Kolomb.

Dhe poema ime kështu le të mbetet
e rrethuar me skela,
gjithmonë në remont,
në pritje që ti, qindvjeçari i popujve
të mbarosh, siç fillove,
me revolucion.

XX

PAMJE DIMRI

Dimri mjegullat solli që larg
dhe karvane me re të zeza.
Vetëtimat mbi shpinat e tyre
si motive përmbi velenxa.

Dhe i shkundi retë me gjithçka,
mbi qytetin e madh, mbi të dielën,
sipër vinçash, tarracash të mëdha
e mbi salla koncertesh, para dyerve.

Ranë reflekset e tyre, pa shih,
n'udhëkryqe midis kalimtarëve,
ku veturat shpejtonin në shi
për në darkën qeveritare.

Në hyrje hotelesh e kinemash
e gëzueshme gjithçka ish matanë,
ndërsa lart mbi qytetin e madh
Ecnin retë me motivet kuksjane.

SHËNIME

Partisë sime

Tema e Partisë është trajtuar në plan të gjerë historik në disa vepra poetike të Ismail Kadares, si te poemat «Shqiponjat fluturojnë lart» (1966) dhe «Vitet gjashtëdhjetë» (1969). Edhe në këtë vjeshtë ndihet krenaria e poetit për Partinë së cilës ai i këndon plot dashuri dhe me entuziazëm.

Statuja pa krahë

1. Të vihet re personifikimi i goditur mbi të cilin është ndërtuar poezia.
2. Ideja kryesore që e përshkon këtë poezi mund të përmblihet me pak fjalë: rrebeshet e kohëve që kanë kaluar mbi truallin shqiptar nuk kanë mundur ta gërryejnë kulturën e vjetër të popullit tonë. Statujat pa krahë nga njëra anë shprehin madhështinë dhe forcën shpirtërore

të shqiptarit, nga ana tjetër janë një aktakuzë ndaj të gjithë pushtuesve të shumtë të popullit tonë, që kanë dashur të fshijnë nga toka traditat, kulturën dhe vetë emrin e shqiptarit.

Ikja e Moisi Golemit

1. Vjersha është e mbushur me antiteza, krahasime dhe analiza psikologjike shumë shprehëse dhe me bukuri artistike.

2. Shkrimtari jep me një gjuhë të pasur poetike rrugën e shëmtuar të tradhtisë. Veprën e gjenralit ai e vë në një sfond të zi, si vetë vepra që ka ndërmarrë:

Kjo rruga përdridhet,
si gjarpër i zi.

Për ku po vrapon,
gjeneral Moisi?

Krahasimi i kësaj rruge me gjarpërin e zi është më se i kuptueshëm, i qartë dhe i plotë. Kjo vepër, të cilën ka ndërmarrë Moisiu, është e rëndë, e shëmtuar si rruga me shumë pluhur, por kjo vepër pluhurin e saj e lë pas. Pra, tradhtia mbetet njollë e pashlyeshme. Tradhtia është sa e shëmtuar dhe e zezë, aq dhe e pandreqshme.

Balada e zhvarrimit

Dihet historikisht, se kur vdiq Skënderbeu, hero i ynë legjendar, turqit u sulën për të gjetur varrin e tij dhe, pasi e gjetën atë, eshtrat ia nxo-

rën jashtë dhe i varën në qafë si hajmali. Poeti, duke na dhënë një veprim të tillë të armikut, ka për qëllim të japë frikën dhe tmerrin që u kish kallur Skënderbeu turqve në betejat që patën me këtë kryetrim.

Tingëllimi aktual, që ka kjo poezi, duket qartë në tërë strofat e saj, të cilat me figura të shndritshme, që janë sa madhore, aq dhe tokësore kanë për qëllim që ta bëjnë heroin të pavdekshëm, por në të njëjtën kohë dhe të mos e paraqitin atë qiellor e mistik.

Trimi nuk ka vdekur dhe kurrë nuk do të vdesë. Vepra e tij ka frymëzuar e do të frymëzojë breza të tërë. Motivet dhe përshkrimet epike i japin forcë tërë poezisë, e bëjnë atë një tërësi unike. Shfrytëzimi me mjeshtëri i traditës së letërsisë së kaluar dhe i krijimtarisë popullore është një meritë tjetër, që vihet re në këtë vjershë. Përmasat që i jep poeti trimit janë marrë nga përmasat që iu jep populli trimave të Jutbinës, Mujit, Halilit dhe që gjenden dendur në eposin e kreshnikëve.

Kënga e millonait

Mprehtësia e shkrimtarit në zbulimin e shfaqjeve dhe të dukurive të botës së vjetër bën që ajo të kapë çaste interesante të jetës. Shkrimtari në këtë vjershë ngre problemin e martesës dhe të krijimit të familjes së re socialiste në kundërshtim me martesën e vjetër, që bëhej me mblesëri. Vjersha na njeh pak a shumë me një dashuri të

parealizuar, sepse vajza që do mullixhiu, martohet me një tjetër, atje ku e kanë fejuar dhe ky veprim është brenda normave të zakonit e të moralit të kohës. Autori e përgatit lexuesin për një luftë të re, që duhej të bëhej dhe u bë kundër këtyre prangave mesjetare, të cilat kanë ngelur në ndër-gjegjen e njerëzve.

Vjersha shquhet për pasqyrimin e ndjenjave të holla të millonait, ajo e tregon atë të giltër si vetë mielli që bluan, dashuria e tij është e bardhë dhe e brishtë.

S'lindëm ne princa

Është një ndër poemat e hershme të poetit, botuar në vitin 1961 në vëllimin «Shekulli im». Në këtë poemë, si dhe në poemat e tjera që e pasuan, si «Ëndërr industriale», «Vdekja e turistit», që erdhën dhe u ngritën më vonë në vepra me përmasa të gjera epike, si poemat e njohura «Përsë mendohen këto male», «Shqiponjat fluturojnë lart» etj., filloi të spikatë talenti i poetit tonë të njohur.

Që në këtë poemë të hershme filloi të duket prirja e poetit për thurje tablosh të gjera epike në përshkrimin e ngjarjeve, fakteve dhe epokave historike. Krahas gjerësisë tematike, në krijimet e autorit të ri u duk edhe aftësia e tij për të ngritur në art problemet e mprehta politike të kohës.

Poema «S'lindëm ne princa» tingëllon si një himn kushtuar brezit të ri, që shemb të vjetrën dhe ndërton të renë, që lufton me një heroizëm të

paparë për ta spastruar këtë planet nga prangat, superfuqitë, poshtërimi i dinjitetit njerëzor dhe kombëtar të njerëzve.

Poema përmban në vetvete nota të fuqishme të një poezie antimilitariste, ajo tingëllon si akuzë e fuqishme kundër shtypjes dhe dhunës nga superfuqitë dhe të gjitha shtetet e tjera imperialiste, shtypëse dhe shfrytëzuese.

Nëpër faqet e kësaj poeme të shkruar me pathos dhe frymëzim rinor ngrihet lart roli i madh i Partisë në farkëtimin e njeriut të ri, në shembjen e botës së vjetër, në lindjen e bindjeve dhe koncepteve të reja revolucionare, gjë që përbën edhe boshtin ideor të veprës.

Kitaristi

Vjersha i kushtohet misionit dhe rolit të madh të artit në shoqëri. Ideja kryesore e vjershës është se arti gjithmonë lind përmes një pune të madhe, përmes gëzimeve dhe vuajtjeve të artistit së bashku me njerëzit, me shoqërinë dhe se arti i madh ngjizet gjithmonë në vlagën e punëve të mëdha e të dobishme shoqërore.

Lokomotiva

Poemthi është ndërtuar mbi bazë të një personifikimi të goditur artistik, siç është lokomotiva, që mishëron luftën e egër grabitqare imperialiste.

Edhe kjo vepër dallohet për frymën e qartë antiimperialiste.

Shoqes që u martua

Poezia ka përmbajtje shoqërore dhe është drejtuar kundër zakonit prapanik të martesës me shkuesi. Autori shtjellon idenë e njohur dhe të stigmatizuar nga Partia, se lufta kundër zakoneve të urryera të së kaluarës kërkon mprehjen e vigjilencës, pasi bartësit e kësaj të keqe shoqërore, po të mos luftohen deri në fund, ndryshojnë pamjen dhe ngjyrat, por jo përmbajtjen.

Fillrojtësi

Kjo vjershë e ndier, plot lirizëm e ndjenja të ngrohta dashurie, i kushtohet heroizmit të njeriut të thjeshtë të punës. Ajo është ndërtuar në formën e një dialogu të brendshëm ndërmjet poetit dhe heroit të vjershës.

Kali i Trojës

Lindjen dhe ardhjen në pushtet të revizionizmit modern, poeti e jep bukur me një paralelizëm figurativ, duke e krahasuar ose përngjasuar atë me kalin e Trojës. Revizionizmi erdhi me bujë e zhurmë për të molepsur masat e gjera punonjëse. Ai, si shprehje e interesave të borgjezisë

dhe të ideologjisë së saj, i mohoi qëllimet dhe fitoret e revolucionit, duke mashtruar me frazeologji boshë, duke pasur në thelbin e vet dramën e madhe të restaurimit të kapitalizmit në shumë vende të botës.

Topat e vjetër të Durrësit

Me një detaj shprehës artistik, siç është ai i topave të qeverisë tradhtarë të Ahmet Zogut, i cili përgatiti jo vetëm heshtjen e tyre, por u hapi edhe dyert fashistëve italianë, poeti me pak vizatime jep fundin e merituar të tradhëtisë dhe të turpfit.

Atje larg, në Veri

Vjershë lakonike për trimërinë dhe heroizmin e vëllezërve kosovarë në përgjithësi dhe të Gjakovës në veçanti.

Motive me diell

Një çast në liqejt e Lurës i kapur nga poeti, sikur ta ketë futur në objektivin e aparatit fotografik. Dielli po perëndon dhe poeti do të kapë çdo gjë të ndritshme e të bukur, që është në antitezë me natën, që po shtrihet përreth. Nga kjo vjershë e shkurtër ka lindur më vonë edhe titulli i vëllimit «Motive me diell».

Fund vjeshte

Një peizazh me ngjyra të kthjellëta dhe në të njëjtën kohë një lirikë e ndier dashurie.

Epitaf për aviatorin Niko Hoxha

Vjersha është një lirikë e ngrohtë dashurie dhe respekti për heroin aviator, që ra në krye të detyrës.

Motive për elektrifikimin e përgjithshëm të Shqipërisë

Ky cikël vjershash, që i lidh një bosht i vetëm, trajton temën e rëndësishme për rolin e madh të elektrifikimit të përgjithshëm në jetën e vendit tonë. Antiteza ndërmjet kohës obshkurantiste të satrapit Ahmet Zogu dhe kohës së lavdishme të Partisë, plot dritë, përparim e kulturë, antitezë që është krijuar përmes vargut të njohur «Pak dritë, pak dritë...» — e bën poezinë të ndier dhe të fuqishme. Kjo antitezë e bukur vazhdon më poshtë me vargun «pjesët e zymta të Shekspirit» dhe dritës elektrike, që hapi sytë e njerëzve dhe ndriçoi mendjet e tyre.

Vallja shqiptare

Vallja shqiptare, një nga llojet më të dashura të artit tonë popullor, shprehje e koncentruar e ndjenjave të zjarra, e kërenarisë dhe e trimërisë së

popullit tonë, ka mbartur mbi shpatullat e saj kohën, historinë dhe ka ardhur gjer te ne e bukur dhe e pastër, si vetë shpirti i shqiptarit. Qëndresa dhe madhështia e shqiptarit në tallazet e kohërave, vjen e qetë siç thotë poeti «me qetësi dhe madhështi» gjer sa merr zjarr në vargjet:

Ju bubullima me opinga
që nëpër shekuj bridhni larg

Në këtë poezi poeti shtjellon idenë e gjenialitetit të artit popullor. Poezia ka në të njëjtën kohë një vlerë të veçantë politike dhe me përmbajtjen e saj është një demaskim i të gjithë deviatorëve dhe mohuesve të vlerave të artit popullor, si Fadil Paçrami e të tjerë, që u përpoqën ta vënë kulturën dhe artin tonë në shërbim të artit dekadent borgjezo-revizionist, duke u nënshtruar në mënyrë të verbër përpara çdo gjëje perëndimore dhe duke mohuar vlerat tradicionale të kulturës dhe të artit tonë kombëtar.

Koha e popujve

Në këtë vjershë të mbështetur mbi një paralelizëm figurativ ndërmjet «superkafshëve» dhe supershteteve përçohet ideja e njohur marksiste se njeriu, shoqëria, popujt, janë forca kryesore lëvizëse e historisë dhe janë pikërisht këto forca që përcaktojnë rrugët e zhvillimit dhe jo «teknika» apo armët, siç propagandojnë teoricienët borgjezo-revizionistë.

Koha në të cilën ne jetojmë është e mbarsur me revolucione dhe me luftëra të shumta çlirimtare të popujve. Në këto luftëra superfuqive u rrëshqet toka nën këmbë. Kjo është rrjedha e historisë, ky është fundi llogjik i tyre. Popujt qëndrojnë të palëkundur në të drejtën e tyre dhe supershtetet përpëlitën më kot të dalën nga batakuku i ka çuar rruga pa krye në të cilën ata ecin. Poeti i krahason supershtetet me kafshët prehistorike që ngecnin nga superpesha në batak. Në nëntekstin e saj të thellë dhe të mprehtë poezia ka qëndrimin heroik të Partisë dhe të popullit tonë përballë rrebesheve të kohëve, përballë bllokadës së egër imperialisto-revizioniste.

Lulemollët

Edhe kjo vjershë është ndërtuar mbi bazën e një antiteze shprehëse, jetës sonë të bukur e të gëzuar dhe vanitetit të jetës borgjeze.

Burim i të gjitha të mirave në jetën e njerëzvetanë është puna. Puna vetmohuese e popullit tonë nën udhëheqjen e Partisë e bëri jetën e tij të lumtur e të begatshme. Ne jemi i vetmi vend në botë që ndërtojmë socializmin duke u mbështetur në forcat tona. Për këtë poeti thotë:

N'Evropë jemi vendi i vetëm,
që në mbrëmje, më parë se gjithçka
japim lajmet për njerëzit e thjeshtë
të uzinave dhe fushave të mëdha.

Para kësaj jete, ish zotërinjtë, që presin t'u vijë koha e perënduar dh ee varrosur nga revolucion, shtrembërojnë turinjtë dhe përbuzin lajmet nga fshati.

Romantizmi që përshkon vjershën nuk është idilik, ai është romantizmi i njerëzve tanë të punës dhe të luftës.

Alpet në dhjetor

Bukurinë dhe madhësinë e maleve tona poeti nuk e sheh kurrë të shkëputur nga njerëzit që jetojnë në to. Në male janë shkruar legjendat për të mos rënë kurrë në duart e armiqve. Në këto male gjetën forcën e tyre heronjtë e legjendave, Muji dhe Halili. Edhe kur përshkruan natyrën poeti kur nuk largohet nga qëndresa e shqiptarit. Jeta e tij nuk ka kuptim pa këto male të larta. Por, në këta male ruhen edhe të gjitha dramat që ka kaluar shqiptari në shekuj. Metafora e përgjithshme që përdor poeti është se shqiptari dhe malet janë të lidhur me njeri-tjetrin si mishi me kockën.

Mësueset e fshatit

Në këtë vjershë poeti nuk iu këndon mësueseve të fshatit si në një himnizim, duke vajtur vetura e duke i marrë ato te dera e shkollës. Përkundrazi, mësueset e fshatit janë të thjeshta e pa pretendime, ato kryejnë detyrën aty ku e kërkon atdheu dhe socializmi.

Portreti i Skënderbeut

Figura e heroit tonë legjendar Skënderbeut skalitet me bukuri dhe madhësi. Emri i tij është edhe «dill» edhe «hënë». Por, në të njëjtën kohë është edhe njerëzor. Poeti i shmanget përshkrimeve hiperbolike, kështu që vjersha fiton forcë bindëse artistike. Bukurinë dhe madhësinë e heroit e japin në mënyrë mjaft të ngjeshur artistike dy vargjet e fundit:

Gjithçka të shumtë ai e pati,
të vetmen kish veç Shqipërinë.

Këtë del burimi i forcës dhe i trimërisë së Skënderbeut. Dashuria për atdheun është burim i pashtershëm i të gjitha virtyteve të Skënderbeut.

Nisja e shqiptarëve në luftë

Historia i ka diktuar popullit tonë qenien e tij vetëm përmes luftës dhe ajo si e tillë është bërë pjesë e pandarë e jetës së tij. Shqiptari nuk nisej në luftë me zhurmë e bujë, por thjeshtë, me armët ngjeshur dhe me idealin e lirisë në gj. Gjatë gjithë jetës së tij shqiptari u ndesh me armiq të shumtë, njeri më i egër se tjetri, por lirinë askush s'ia rrëmbeu, atë e ruajti me gjakun dhe jetën e tij.

Qëllimi i poetit është të nxjerrë qëndresën shekullore të popullit tonë, që e gjejmë në tërë poezinë e Kadaresë. Për shqiptarin si nisja për luftë,

ashtu dhe kthimi janë njëloj të thjeshta. Poeti nënvizon idenë se shqiptari e ka vdekjen siç thotë populli «sikur me le» kur bie në fushën e nderit për mbrojtjen e atdheut, të nderit dhe të dinjitetit të tij.

Poetret malësori të hershëm

Malësorët tanë trima dhe krenarë, të rritur në male dhe pranë malesh, gjithnjë me armën ngjeshur ecën nëpër kohëra dhe i bënë ballë historisë me të gjitha rrebeshet e saj. Sinjali i alarmit për mbrojtjen e atdheut i zbret ata si vetëtimë që nga malet, që të mos shkelë kurrë këmbë armiku, ata zbresin në log të kuvendit për besë, liri dhe fitore dhe, po kështu shkojnë krenarë drejt vdekjes:

Në brez armën mbushur,
në kokë të zbrazëtin qefin

ose më poshtë:

Në brez vdekjen e tjetrit,
në ballë vdekjen e vet.

Për shqiptarin vajtja në luftë apo rënia në fushën e betejës është nderi dhe lavdia më e madhe, sepse ai lufton për vatanin e vet. Por lufta ka dhe humbje: do të vrasësh dhe do të vrasin. Ky është poetizimi më real i luftës që poeti na e thotë qart, pa e fetishizuar as malësorin, as dhe

trimëritë e tij, duke na thënë. Vargjet e thjeshta e pa mbingarkesë emocionale e japin më se të qartë portretin e malësorit shqiptar.

Nuset dhe dasmat

Poezi me një shtrirje të gjerë tematike. Zakonet, kanunet që e ndrydhnin energjinë e gruas shqiptare dhe, në krahun tjetër — luftërat, pjesë e pandarë e jetës së shqiptarit, që kohët ia vunë mbi shpatulla.

Ikte vjeshta e dasmave,
dimri i luftës vinte.

Kjo antitezë jep në thelb vetë jetën e shqiptarit, historinë e tij, nga njeri krah dashurinë për familjen (që shprehet përmes dasmave) dhe, nga ana tjetër urrejtjen për dhunën, që jepet përmes luftës së tij kundër armikut.

Shpjegim për librat e Besianës së vogël

Duke iu drejtuar Besianës së vogël, që si të gjithë fëmijët e tjerë ka dëshirë të lozë e të grisë fletët e librave, poeti stigmatizon boshllëkun e artit dekadent borgjez e revizionist. Informacioni që jep vjersha është shumë i madh, këshillat që i drejtohen vajzës së vogël të bëjnë të mendosh. Poeti flet me admirim për kollosët e letërsisë botërore, si: Homeri, Servantesi e shkrimtarë tanë të mëdhenj si Naimi e Migjeni etj.

Seleksionimi që bën vajza e vogël është më se i domosdoshëm dhe bibliotekat duhen pastruar, siç thotë poeti:

Por ti ngul këmbë, se diçka duhet grisur,
në të vërtetë çdo bibliotekë për të grisur
ka diçka.

Ja këtu në qoshe rrinë grumbull ca poetë
hermetikë,
më duket se njëfarësoj mund të merresh me ta.
Ndërsa ti sa vete rritesh e mëson fjalë,
ata bëjnë të kundërtën, sa vetë i harrojnë ato.
Meqenëse tani për tani ke moshën me ta
për tu marrë,
unë hiqem mënjane...
dhe ti vepro!

Poeti nuk duron që artit tonë të bukur të realizmit socialist t'i ngjiten si vemja izmat e artit borgjez e revizionist. Ai flet për një rini të shëndetshme artistikisht dhe estetikisht, për poetë e artistë të ardhshëm pa kurrfarë ndikimi nga pluhurat e borgjezisë dhe të revizionizmit.

Rekuiem për Majakovskin

Vjersha ngre lart figurën e poetit të madh proletar Majakovskit dhe godet artin dekadent revizionist, që mbështetet në formalizmin dhe në të gjitha artificialitetet e tjera artistike.